

Yeni Bir Devrimci Özne İçin

Antonio Negri (1933-2023)

birartibir.org

Express, sayı 46, Şubat 2005

İçindekiler

ANTONIO NEGRI VE MICHAEL HARDT İLE <i>ÇOKLUK</i>	8
Demokrasiyi yeniden icat etmek	9

Ömrünü devrimci mücadeleye adayan, bu uğurda ufuk açıcı ve küresel yankı uyandıran birçok eser kaleme alan Antonio Negri'yi 90 yaşında yitirdik. 2000'de Michael Hardt'la beraber kaleme aldığı "İmparatorluk" ve ardından gelen "Çokluk", dönüşen işçi sınıfını ve üretim şartlarını, yeni toplumsal hareketlerin getirdiği olanakları masaya yatırıyor. Bir omuzunda '68'in ve İtalyan otonom işçi hareketinin mirası, diğer omuzunda Marx ve Spinoza, ömrünün sonuna kadar devrimci arayışını elden bırakmadı. Anısına, mücadelesine, mirasına saygıyla, "Çokluk"un çıktığı yıllara gidiyoruz. Önce Negri söz alıyor, ardından Hardt'la beraber "çokluk"tan ne anladıklarını anlatıyorlar. 2005 Express'inden naklen...

Önceki kitabınızda *İmparatorluk*'u tanımlamıştınız, yeni kitabınız *Çokluk*'ta, imparatorluğun düşmanını anlatıyorsunuz. "Çokluk" (multitude) kavramını nasıl tanımlıyorsunuz?

Antonio Negri: Evet, imparatorluğun düşmanına "çokluk" adını verdik; bütün alanlarda farklılıklarını yetiştiren, geliştiren bir hasım bu. Ama bu farklılıkların ortak bir temeli var, o da öncelikle emir-komutayı, yönetimi ve emperyal düzeyde kolektif sermayenin sömürsünü reddetmek. Bu başkaldırının, isyanın içeriği, iktidarı yeniden ele geçirme denemeleri, farklı kesimlerden, özellikle de emekçilerden geliyor. Asıl muhalefet hâlâ emekçiler; dolayısıyla, çokluk, her ne kadar "işçi sınıfı" kavramından çok daha geniş olsa da, yine bir sınıf kavramıdır. Bu, iktidarın tam olarak kavrayamadığı, yakalayamadığı bir şey, çünkü kendisini oluşturan tekilliklere uyarlı olarak çokluk sürekli değişim halinde ve onu ne sınıf, ne kitle ne de halk olarak tanımlayabilirsiniz, durmadan yenileniyor çünkü...

"Bugün işçi sınıfı, yeni bir devrimci öznellik kurabilmek için fazla dar bir kavram. Sadece işçi sınıfı değil, entelektüel emek, hizmetler ve köylülük de gerekiyor..."

Çokluk, dünyayı üreten insanlar bütününe belirten bir kavram. Dünyayı üretmek demek, üretim aracılığıyla, emek aracılığıyla "site"ye katılmak demek. Çokluk kavramında, bugün üretimin, zenginliğin, malların yalnızca çalışmayla, emekle değil, aynı zamanda ilişkiyle, arzuyla, dille, bilgiyle, yani "gayrimaddi emek"le üretildiği fikri var. Bu kitapta, gayrimaddi emek kavramına gayet maddi bir temel oluşturmaya ve maddi emekte dahi, bir dizi gayrimaddi unsurun bulunduğunu göstermeye çalışıyoruz. Modemitenin başlangıcından itibaren, Hobbes'dan Descartes'a, oradan Hegel'e, bütün siyaset felsefesinde çokluk kavramıyla karşılaşılıyor, ama genellikle, biçimi olmayan, "pleb"e, "halk yığını"na indirgenmiş bir şekilde. Çokluk olumsuz bir unsurdur; Spinoza onu yaratıcı bir terime dönüştürdü. Çokluk fikrini, "mutlak demokrasi" olarak adlandırdığı durumun imkânı olarak düşündü. Bu kavramı geliştirerek, kargaşanın olmadığı yerde, yani devletsel prenslik güçleriyle yurttaşlar çokluğunun birbiriyle çatışma halinde olmadığı bir yerde politikadan bahsedilemeyeceğini söyleyen Makyavel'deki fikri yeniden kullandı. Bu, 14. yüzyılın sonunda, büyük bir halk ayaklanmasının öncülleri olan Floransa şehrinin emekçilerine, "ciompi'lere bir göndermeydi. Bugün emeğin ve yaşam biçimlerinin dönüşümünün çokluğa doğrudan, vasıtasız ifade imkânları verdiği görüşündeyiz.

İmparatorluk'ta ulus-devleti önemsemediğimiz, ihmal ettiğimiz söylendi. Doğru, ama aynı zamanda yanlış da. Çünkü hiç kimse bugün İspanya'da, Arjantin'de, Irak'ta bazı dönüşümlerin yaşanmadığını düşünene kadar enayi değil... Bizim söylediğimiz, sadece, çokluğun meselelerini "ulus"un çözemeyeceği...

Bugün, "fetret devri" diyebileceğimiz "yönetimsiz" bir dönem yaşıyoruz, yani moderniteden post-moderniteye, modern ulus-devlet rejiminden emperyal rejime geçiyoruz. Bu geçişi tam olarak kavramak herkes için, hatta elitler, büyük patronlar, emperyal aristokrasi dediklerimiz için dahi son derece zor. Elbette, küreselleşme gibi bazı koşullar verili, ama ne olacağını tam olarak bilemiyoruz. Yine de öngörebileceğimiz bazı şeyler var. Örneğin, Bush'un ikinci dönemi boyunca, Amerikan politikalarının radikal bir değişim geçirerek Irak savaşını kabul etmemiş olan ülkelere açılacağını sanıyorum, ittifaklar oluşturularak, kapitalizmin ortak büyük çıkarları için "anayasal" bir çözümün arandığı, dolayısıyla Birleşmiş Milletler'in ve müdahale güçlerinin, yani küresel polisliğin yeni bir biçim aldığı "çok yanlı" bir rejimin oluşturulacağını düşünüyorum. Ondan sonra, bu müttefikler tutarlı ve bütünlüklü bir jeo-politikayı tanımlayacaklardır.

Çokluğun halktan, kitlelerden ve işçi sınıfından farklı olduğunu söylüyorsunuz. Çokluk, yeni bir proletarya mı?

Proletarya kavramı biraz negatif. Muğlak bir kavram. Her ne kadar değerler üretiminin temel kavramıysa da, biçimlenmemiş bir kavram. Proletarya diktatörlüğünden söz ediliyor, çünkü bir öncüyle bağlantılandırılmadığında, proletarya kavramı tamamen anarşist hale geliyor. Çokluk, tek tek bütün kişilerin işlevleri arasındaki ilişkilerin toplumsal hayatın temel esaslarını oluşturduğu bir ağ, bir şebekedir, iktidarın çokluğa ihtiyacı vardır. Ama çokluk, iktidar tarafından engellenir, kısıtlanır.

18. yüzyılın sonlarında işçi sınıfının durumu gibi tıpkı. Tiers-État için Abbé Sieyès şöyle diyordu: “Her şeyiz ve hiçbir şeyimiz yok.”

Çokluk, ne tür bir politik öznedir? Büyük mesele burada. Bu, aynı zamanda öznenin kendini ifade ettiği uzamın, zamanın da meselesi. Bugün bir rejim dönüşümü yaşıyoruz; demokrasi biçimleri daha geniş ve yine bu nedenle hâlâ daha kısıtlı, daha baskı altında, daha dar. Çokluğun özneliği dönüşüm geçiriyor.

Nerede bu çokluk? Böyle bir çokluk var mı?

Harika örnekler var: Devletin temel iktidarı olan savaş yapmayı onun elinden almaya çalışan, toplumun geneline yayılan savaşa karşı hareketler... Örneğin İspanya’da, 11 Mart saldırısından sonra, insanlar özerk bir şekilde, siyasal ufku dönüştüren şebekeler oluşturdular –tıpkı Madrid Komünü gibi. 2001’de, Arjantin’de, farklı toplumsal tabakalar birlikte örgütlenmeyi başardılar ve “*Que se vayan todos!*” (“Hepsi çekip gitsinler!”), “*Temsil edilmekten usandık!*” dediler. Bu, anarşik, başkaldırmacı bir şey değildi, iktidarın yapılanmasının sonu da değildi, ama ona mutlak demokrasi biçimi vermenin bir imkânıydı. 1995 ve 96 yıllarında, Paris’te metro çalışanlarının sırf kendi korporatist çıkarlarını savunmak için değil, Juppé’nin Sosyal Güvenlik reformuna karşı çıkmak isteyen yurttaşların bütünü de dahil eden mücadeleleri de böyle. Hayatlarının bir parçası olan bir şeye dokunuluyordu. Bildik özel-kamusal ayrımının yanında, “komünal” fikri de bu. Bu, aynı zamanda, ekonomi-politiğin de bir eleştirisi.

Özel olan, ürettiğimiz her şeyin temelindeki bu komünal unsuru yadsıyor: Bu yapı, yurttaşlığa, topluma, onun hareketlerine, eğitim düzeyine, ortalama ömür süresine, iç örgütlenmesine, diyaloga, dilin özgünlüğüne, yani zenginliğin yaratılmasında zaruri olan her şeye uzanıyor. Bugün sadece ulus-devletin, kamunun sağlayabileceği büyük araçlara ihtiyacımız var. Ama bir o kadar da tekilliklerin, özgüllüklerin kapasitesinin sağlayabileceği yaratıcılığa ihtiyacımız var. Sağlığın ya da enerjinin özelleştirilmesinden yana olduğum anlamına gelmiyor bu. Ancak, bu büyük kamusal gerçeklikleri ortak, komünal gerçekliklere dönüştürmek için çalışabileceğimize ve çalışmamız gerektiğine inanıyorum. “Kamu” bizatihi demokratik bir şey değildir, kapitalizmin demokrasisidir.

Bu fazlasıyla geniş çokluk kavramını nerdeyse El Kaide bile benimseyebilir...

El Kaide, bildiğim kadarıyla, son derece modern bir savaş örgütlenmesi biçimi, aynı zamanda bir iletişim ve toplumsal örgütlenme biçimi de olan ağ şeklinde faaliyette bulunuyor. Ama en absürd ve en iğrenç bir şekilde, dini ve ideolojik Merkezi Birlik komuta biçimlerini tekrarlıyor. El Kaide, bir millet, dini bir millet. Bu millet, bu halk, bu savaş birlikleri biçimleri özneliği yadsıyor. El Kaide ile özgürlüklerin inşası diye bir şey söz konusu değil.

Bugün Batılı kapitalist ülkelerin angaje oldukları savaş biçimine bakın: Orada da son derece maharetli, karmaşık şebeke biçimleri söz konusu, hepimizi dinleyen o büyük “küresel” zekâ... El Kaide ve Bush’un ordusu, en uç karşı-medeniyetin iki biçimidir. İmparatorluk, artık uluslar arasındaki savaşları tanımlıyor: Dünyayı yapılandıran güçlerin cebri örgütlenmesine ihtiyaç duyan kapitalist çıkarların küresel ölçekte homojenleşmesini tanıyor.

Bu bağlamda, hakiki bir savaştan değil, “düzenleyici” savaştan söz ediyoruz: Bir uzamın savunmasıyla bağlantılı, düzenli, vatansever, büyük ordular artık yok. Her an yeryüzünün her noktasında yer değiştirebilen küçük ve büyük birliklerle karşı karşıyayız...

”Bugün sadece ulus-devletin, kamunun sağlayabileceği büyük araçlara ihtiyacımız var. “Kamu” bizatihi demokratik bir şey değildir, kapitalizmin demokrasisidir.”

Bu, aynı zamanda, biyopolitik bir savaş. Bugün, savaş ilan etmek, örneğin sadece Saddam’ı saf dışı bırakmak değil, esas olarak bir toplumu örgütlemek, “*to build a nation*” (bir ulus inşa etmek)

anlamı taşıyor. Silah yerine, çok güçlü kültürel, tıbbi, ekonomik müdahale araçları kullanmak demek bu. Önleyici savaş, dayatılacak bir toplum fikri biçimini alıyor. Savaş, dünyanın sürekli olarak belli bir düzene sokulmasının temeli haline geliyor. Bu, bir polis savaşı. Egemenlik kavramı derin bir kriz yaşıyor. Ayakta kalmak, kendini sürdürebilmek için imparatorluğun savaşa ihtiyacı var. “Askeri Alanda Devrim” –1989’dan sonra ve soğuk savaşın bitiminde Amerikan askeri stratejisinde dönüm noktası– Schwarzenegger tarzı asker, Terminator teorisi, askerin ölümünün sonudur: Dünya üzerinde düzeni sağlamak için polislik faaliyetlerinde bulunan Amerikan askeri.

Essaim adında küçük bir trajedi yazdım, bu yıl Paris’te, Colline tiyatrosunda sahnelenecek. Savaş araçları dışında direnme yolları arayan bir kamikazenin hikâyesi. Kamikaze, dayatılan, zoraki şiddetin yoğunlaşmasıdır, direnme araçlarından mahrum bırakılmış bir insanlığın korkunç işaretidir. Bu ikisi arasında bir bağlantı olduğunu sanıyorum.

11 Eylül, tahlillerinizde herhangi bir değişiklik yapmanıza neden oldu mu?

Değişiklik denemez, ama güçlendirdi. Emperyal iktidar için savaşın temel meşrulaştırıcı bir enstrüman haline geldiği kâmsındayım. Aynı zamanda, imparatorluğun çeşitli elitleri arasında *a priori* bir fikir birliği olduğunu da düşünmüyorum. Oldukça kuvvetli ayrışmalar da var, emperyal aristokrasilerin içinde dahi, hatta çokuluslu gruplarla bile çeşitli çelişkilere düşen ABD’nin yıkıcı tek yanlılığının ötesinde ayrışmalar söz konusu. Aynı zamanda, bu yeni iktidar alanında meydana gelen açık ya da yeraltı mücadelelerinin ilk tecrübeleri de ilginç veriler sunuyor bize. Öncelikle, hayatın yeniden üretimini siyasal koşullarının denetiminde demokrasinin yeni bir ifadesi talebinde. Sonra, sınırların kaldırılmasını ve evrensel bir yurttaşlığı arzulayan, ulusal çerçevenin ötesinde hareketlerin gelişiminde. Nihayetinde, bu eylemler, sürekli teknolojik devrim sonucunda öznelerin mülkü haline gelen üretim araçları sayesinde üretilen zenginliği yeniden ele geçirmeyi amaçlayan bireyleri ve çoklukları angaje ediyorlar. Gerçekte, sadece “komün”, Spinoza’nın kullandığı anlamda “ortaklaşmacılık” imparatorluğa karşı koyabilir.

Fransa’da cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de büyük rol oynayan ve giderek artan “güvenlik” vurgusunu nasıl yorumluyorsunuz?

İç güvenlik teması aşağı yukarı bütün ileri Batı toplumlarında ağırlık kazandı; içinde buldukları derin krizde yönetici elitler için mükemmel bir şantaj bahanesi oldu. Çoğunluğun sözde güvenliği, binlerinin yolsuzluklarını ve kokuşmasını büyük bir güvenlik içinde maskeleyen bir tür fetiş oldu. Çok açık ki, bugün ortaya çıktığı şekliyle güvenlik temasının Hobbes’un tarif ettiği doğal toplum içindeki güvenlik meselesiyle ortak bir yanı yok: Bugün, güvenliğin temelinde, herkesin herkese karşı savaşı değil, birkaç kişinin çokluğa karşı savaşı söz konusu. Güvenlik, genel iradenin yerini aldı.

Güvenlik takıntısının imparatorluğa özgü bir pratik olmasının nedeni ne? Söz konusu olan, güvenlik meselesinin küreselleşmesi mi?

Güvenlik saplantısı, su götürmez bir şekilde imparatorluğa has bir pratiği açığa çıkarıyor. Söylediğim gibi, imparatorluk, bugün, savaşı dünya toplumunu düzenleyici bir güç haline getirdi. Güvenlik konusu bu projeye bağlı. Ve günümüzde savaş bir polis operasyonuna dönüştüğüne göre (bunun içinde düşman da “halk düşmanı” oluyor), güvenlik ile savaş, polis ile savaş arasındaki fark sadece niceliksel bir fark haline geldi. “Düşük yoğunluklu savaş” ile “yüksek yoğunluklu polis operasyonu” durumlarının birbirine karıştığına bugüne kadar da tanık olmadık mı? Örneğin, İsrail-Filistin çatışmalarında ya da Cenova’daki G8 karşıtı gösterilerin bastırılmasında... Güvenlik konusu, savaşı oluşturan iktidarın tek yanlı niteliğiyle çok sıkı bağlantılı.

Kitap boyunca, “biyo-iktidar”, “biyo-politika” terimleriyle akıl yürütüyorsunuz. Toni Negri’nin fikriyatı zaman içinde daha “Foucault’cu” mu oldu?

Foucault öldüğünde Paris’teydim; düşüncelerini neoliberal görüşün öncülleri olarak sunma maksadıyla onu anti-Marksistleştirme doğrultusunda yapılan güçlü baskıları çok iyi hatırlıyorum. Oysa, yirmi küsur yıl sonra, aslında, çok zeki bir şekilde Marksist bir revizyonist olduğu fark ediliyor. Bugün işçi sınıfı, yeni bir devrimci öznellik kurabilmek için fazla dar bir kavram. Devrimci özneliğe, buna dahil olabilme kapasitesindeki herkesi dahil edebilmek için, sadece işçi sınıfı değil, entelektüel emek, hizmetler ve köylülük de gerekiyor... Bir anlamda Foucault bu gerçekliği öngörmüştü. Sermayenin iktidarının,

işçilerin hayatını fabrikada denetlediği gibi, bütün toplum üzerinde etkili olduğunu görmüştü. 1960'lı yıllarda, Torino'da yaşarken, şehrin bütün organizasyonunun Fiat fabrikasına göre düzenlenmiş olduğunu hatırlıyorum: Bütün kent bu fabrikaya göre işliyordu...

"Önleyici savaş, dayatılacak bir toplum fikri biçimini alıyor. Savaş, dünyanın sürekli olarak belli bir düzene sokulmasının temeli haline geliyor. Bu, bir polis savaşı."

İtalya'da 70'li yıllarda ortaya çıkan Marksizmin soldan revizyonizmi (örneğin, işçi otonomu deneyimi) tarafından bu gerçeklerin sadece teorik düzeyde değil, asıl önemlisi, alan üzerinde de, pratikte de anlaşıldığını düşünüyorum. Ev işgallerini, ulaşım araçlarında, okullarda toplumsal hareketleri, kira, fatura grevlerini vesaire ortaya çıkaran da bu oldu. 1970'li yıllardaki İtalyan mücadele hareketlerinin çok büyük bir teorik içeriğe sahip olduğunu da unutmamak gerek. Bence Foucault, başka akımların politik biçimde yorumlamayı başardığı şeyi teorik düzeyde gören bir kişiydi; dolayısıyla da bu komünist postmodernizme tamamen dahildir.

İmparatorluk'ta, "emperyal iktidar artık 'çokluk'un güçlerini disipline edemez; tek yapabileceği, onun toplumsal ve genel üretici kapasiteleri üzerinde denetimini dayatmaktır" diyorsunuz. Denetimler karşısında bir geri çekilme tavrı olarak işgücünün "esnek"leşmesi, "seyyarlaşması", belli bir işyerine bağlanmaması, eskisi gibi uzun dönemli akitler yerine kısa dönemli sözleşmelerle çalışması ya da bir tür "freelance"e yönelmesi "iktidar alanlarının boşaltılması" olarak da düşünülebilir mi?

Bu "seyyarlık" ya da "bağısızlık" birkaç anlam taşıyor. Çoğu zaman, proletaryanın sefaletinin yeni biçimini yansıtıyor. Bununla birlikte, "fordist" emek gücünün kendisini boğan inzibat rejimlerinden kurtulma arzusuna da tercüman oluyor. Post-fordist emek organizasyonunda ve değer üretim rejimlerinin postmodern boyutunda, "bağısızlık", kapitalist sömürünün vahşetinin en mükemmel ispatıdır. Genellikle, "bağısızlık" giderek daha fazla entelektüel emeği ya da daha geniş olarak gayrimaddi emeği çağırıştırıyor. Maddi olmayan ürünler üretenler artık kapitalistlerin tekelinde olmayan üretim aracını bedenlerine, beyinlerine sokmuştur: Bugün bu konumdakiler, kendilerini yeniden üretmenin araçlarına sahiptir. İşçi sınıfının yok olmasından doğan bu entelektüel proletaryayla birlikte ilk dönüm noktası yaşanıyor ve işte burada çokluk oluşuyor. Dolayısıyla işte burada, bu uç noktadaki geçişten (entelektüel güç ve yoksulluğun birbirine girdiği bir geçiş) itibaren arzu kendini ifade etmeye başlayabilir. Karşı-impatorluk'un şekillenmeye başlamasını da ancak burada görebiliriz.

Çokluğun arzusu, impatorluğun siyasetlerin denetlenmesi rejiminden başka bir rejimde, ancak "bağısızlık"la mı gerçekleştirilebilir?

Fırar, kaçma, toplu göç –bunlar olumsuz çareler değil, impatorluğun "dışarı" yok, çünkü imkân dahilindeki bütün uzamları daha baştan içine alıyor: Dolayısıyla da göç, bireylerin çokluğu oluşturan tekilliklerin bilincinin içinde oluşuyor. Göç, sadece "başka yere gitmek" değildir. Eğer öyle olsaydı, "hiçbir yere gitmek"e, bir olmayan-yer arayışına indirgenirdi. Tam tersine, toplu göç varlığın bir artı-değeridir; yaratıcılığın, buluşun ve pozitif önerinin gücünü temsil eder. Dolayısıyla topluluğun, işbirliğinin gücü, "kolektif bireyler"in oluşumu söz konusudur. Toplu göç, ortak aklın, yani ortak zekâ ve gücün yeniden ele geçiriliş âmidir. Toplu göçün figürleri mutlaka retorik değildir, tam tersine. Oy kullanmamak, sınırları aşan dayanışma bağları geliştirmek, vekâleti, temsiliyeti reddetmek, ortak ifade alanları kurmak, evrensel, genel talepler saptamak –ve bunları gerçekleştirmek için mücadele etmek–, bütün göçmenler için evrensel yurttaşlık hakkı talebinde bulunmak, entelektüel mülkiyetin kaldırılmasını istemek –çünkü düşünce ve yaratım herkese aittir... İşte bütün bunlar toplu göç dediğim şeyin unsurları.

Fırar, geri çekilme, toplu göç hakikaten politik alternatifler olabilir mi? Bu sorunun nedeni herhangi bir üretim ya da iktidar alanından fırar etmenin imkânsız gözükmesi değil, bu fırarın nasıl bir siyasal araç olduğunu anlamamanın zorluğu...

Karşı-İmpatorluk cumhuriyetçidir, ama dikkat edin, "cumhuriyet"ten özellikle Fransa'da olduğu gibi, solcu ulusal-popülist düşünceye bahane oluşturan biçimi anlamıyorum. Cumhuriyet, harfiyen, "komünal" güçtür. Daha doğrusu, Cumhuriyet bir mutlak demokrasi projesidir ve dolayısıyla da ortak paydanın, "komün"ün doğrudanlığını ortadan kaldıran hiçbir yabancılaştırıcı aracının bulunmadığı özgürlük

ve eşitlik iddiasıdır, içkinlik ufku cumhuriyetçidir, yani aşkın ya da deneyüstü olan bütün yanılsamaların reddidir.

”Çoğunluğun sözde güvenliği, birilerinin yolsuzluklarını büyük bir güvenlik içinde maskeleyen bir tür fetiş oldu. Bugün, birkaç kişinin çokluğa karşı savaşı söz konusu.”

Platon’u ve Platon’dan bu yana dünyaya hükmeden, “çokluk”un ancak “birlik-beraberlik” biçiminde ifade edilebildiği bütün politik teorileri bir kenara bırakmak gerek. “Çokluk” bu yanılsamanın tam zıttıdır: “Çokluk”, olduğu gibi, kendi gibi yaşayan tekilliklerin, güçlerin, özgürlüklerin çoğulluğudur. “Halk” ve “kitle” kavramları “çokluk” fikrine karşıdır: Halk, mülk sahibi bireylerin bir birlik olarak çoğulluğu, kitleyse emekçi bireylerin kompakt bütünüdür. Burada, liberalizm ve faşizm aynı alanda oynuyorlar. Sadece cumhuriyetçi çokluk mutlak olarak demokratiktir ve bireysel mülkiyetin mistifikasyonu gibi bu Platoncu fetişlerden ve kitlenin hezeyanından kurtulur.

Çokluk derken, doğrudan demokrasi ya da hükümeteşiz bir anarşik biçimi kastetmiyorum. Çokluk, bir karşı-İmparatorluk kurma kapasitesine sahiptir. Bu kapasitenin olgusal düzeyde nihayetlenmesi için de yaşadığımız krizin daha da derinleşmesi –ki o da gecikmeyecektir– imparatorluğun ontolojik yozlaşmasının küresel piyasanın dev ekranına yansması gerekiyor. Aslında, hepimizin bilinçlerimizde doğduğunu hissettiğimiz bu uyanmanın nihayet tamamen açığa çıkması gerekiyor.

Çokluk gelecekteki zaferin neredeyse kâhince ilanıyla sona eriyor: “Günümüzde zamanın, çoktan ölmüş bir şimdiyle çoktan yaşamaya başlamış bir gelecek arasında yarılmış olduğunu şimdiden görüyoruz: Aradaki dipsiz uçurum devasa boyutlara varıyor. Belirli bir zamanda, bir olay bizi bu yaşayan geleceğe doğru ok gibi fırlatacak. Ve bu, gerçek siyasal aşk eylemi olacak.” Oysa bugün, bu çokluğun en güçlü ifade biçimlerinden biri olan alternatif küresel hareket bir ilgi ve çekim krizi yaşıyor. Acaba mümkün olanla, hatta gönlünüzde yatanla gerçekliği karıştırıyor olabilir misiniz?

Belki de, aslında, bu kitabı tamamladığımızda, harekete beslediğimiz umut bugünkünden fazlaydı. Alternatif küresel hareketin krizde olduğu görüşüne katılıyorum. Düşünce, teori, öneri krizi... Ancak, hareketlerin döngüleri vardır. Ve öyle sanıyorum ki, imparatorluk, egemenliğe dair söylem, bu dönemde olup bitenler geri dönüşü olmayan şeyler.

Ulus-devletin restorasyonunun olacağına inanmıyorum. Daha geniş federasyon hareketlerine karşı çıkan bütün siyasal pozisyonlar, isterse soldan olsun, genelleşmekte. Emegın örgütlenmesi ve toplumsal mücadeleler açısından, bu mücadelelerin giderek daha fazla “komünal” niteliğe bürüneceğine inanıyorum. Şu ana kadar Amerikan tek yanlılığıyla kendini ifade eden emperyal süreçle kopuşun olanakları olduğunu düşünüyorum. Oldukça farklı, yeni aktörleri olan bir dünyanın ortaya çıkışını görmekteyiz: Şu ya da bu düzeyde birleşen bir Latin Amerika, şu ya da bu düzeyde tehlikeli bir Çin, belki de nihayet demokratik bir güç olabilecek bir Avrupa.

Alternatif küresel hareketin yükselişi, muhalefetin sadece ilk aşamasıydı. Bundan böyle, bütün hareketler bu eleştiri düzeyi ve harekete geçirme kapasitesini temel alacaktır. Bu, benim açımdan son derece önemli. Yeni temsiliyet ve yönetim biçimleri yaratmak gerekiyor; özgüllüklerin, tekilliklerin dolaysız bir biçimde yönetimlere, insanlar arasında ilişkilerin geliştiği bütün biçimlere müdahale edebildiği yöntemler. Hareketin yeniden kendini toparlayabileceğini düşünmek makül olur. Her ne kadar kasvetli cenaze söylevi vermiyorsam da, bu harekette ölmüş olan, Cenova’da gördüğümüz şekliyle büyük kalabalıklardır. Bizler, daha yaşlılar, buna benzer en az iki-üç dönemden geçtik. Her seferinde de yeniden çalışmaya koyulmak gerektiğini öğrendik. Mağlup mu olduk? Bu fikre katılmıyorum. Bugün İtalya’da yaşayan, hayatiyet taşıyan ne varsa o yıllarla alâkalıdır: Bütün İtalyan alternatif küreselciliği, solun büyük barış yanlılığı, bu örgütlenme kapasitesi... Ve hatta teori bile. Yenilginin felâket olduğunu asla düşünmedim. Yenilgi bozgun değildir.

Yani sizce “çokluk projesi” ulaşılabilir, gerçekleştirilebilir bir proje. Umudunuz her yengiden sonra yeniden çalışmaya koyulabilme gücüne mi, neye dayanıyor?

Aslında, paradoksal bir şekilde, umudumuz savaşa dayanıyor, çünkü bu klasik bir emperyalist savaş değil. Savaş, günümüz kapitalizminin, “doğal”, diyelim, sömürü biçim ve tedbirlerinin kalmadığının

bilincine varmasıdır. Hakikaten çok derin bir kapitalist kriz var, çünkü sermaye sistem içinde denetim kapasitesine sahip değil artık. Aslında, bugün direnç sadece dönüşümün motoru olarak siyasal açıdan önemli değil, aynı zamanda, üretkenlik açısından sermayenin kendisi için de önemli, çünkü sermaye şöyle bir durumda: Yaşamak için yaratıcılığa, işçilerin, entelektüel emeğin özgürlüğüne, yeni toplumsal ilişkilere, dil ilişkilerine vesaire ihtiyacı var. Dolayısıyla, bu özgürlükleri koruma zorunluluğuyla (bugün değeri belirleme imkânını sağlayan zorunluluk) bu direnç sürecini denetleyebilmekteki yetersizlik arasında bocalıyor.

Michael Hardt ve ben ne iyimseriz ne de karamsar. Sadece, çokluk adımı verdiğimiz bu yeni devrimci özneyi inşa etmemiz gerektiğini söylüyoruz ve bazı araştırma şemaları sunuyoruz, bu şemaların eylem şemalarına dönüşmesiyle bizi sevindirir. Marx devrimci işçi sınıfını ortaya attığında karşısındaki örnekler bugün bizim karşımızdakinden çok daha küçüktü. 1840 yılında işçi sınıfı o kadar da inşa edilmiş bir şey değildi, öyle değil mi?

Express, sayı 46, Şubat 2005

ANTONIO NEGRI VE MICHAEL HARDT İLE ÇOKLUK

Demokrasiyi yeniden icat etmek

Negri ve Hardt çok ses getiren “İmparatorluk” kitabının devamını getiren “Çokluk”u Humanité gazetesine anlatmışlardı...

İmparatorluk günümüzün küreselleşen kapitalizmini anlatıyordu, **Çokluk** buna muhalefet eden yeni güçleri tahlil ediyor; bu bağlamda Marx ve Engels’in **Komünist Manifesto’sunu yeniden mi yazıyorsunuz?**

Michael Hardt: *İmparatorluk* ve *Çokluk*’un Marksist metinler olduğu doğru. Günümüzün sömürü sistemini anlamaya çalışan *İmparatorluk*, proje olarak Marx’ın *Kapital*’ine benzetilebilir. *Manifesto*, devrimci bir özne önerebilen bir metindir. Bu anlamda *Çokluk* da böyle bir çalışma.

Antonio Negri: Biz kapitalizmin ve sınıf ilişkilerinin Marksist analiz temeli üzerinde çalışıyoruz; *Çokluk* günümüze uygulanan bir ekonomi-politik eleştirisi.

Bu yeniden tanımlama çabamız, bir yandan, özellikle alternatif küreselleşmeci çevreler tarafından büyük ilgi ve coşkuyla karşılanırken, öte yandan da, ulus, halk gibi kavramları sorgulamanız egemen liberalizme karşı durmaya çalışan sendikal ve siyasal örgütlenmeler tarafından kuşkuyla karşılanıyor. Bu kuşku nasıl değerlendiriyorsunuz?

Hardt: Tahlilimizin temellerine dair bazı şüpheler ve endişeler daha önceden de dile getirilmişti. Solun bazı geleneksel eğilimleri bizi bu konuda eleştiriyor. Aslında, bütün yaptığımız herkesin bildiği şeyleri tahlil etmekten ibaret.

Negri: İşçi hareketini, bize genel olarak komünist tarihten miras kalan Avrupa’nın işçi hareketi vizyonu ile karıştırmamak gerek. Çünkü işçi hareketi bu tarihi aşıyor. Örneğin ABD’de bu gelenek yoktu, ama yine de bir işçi hareketinin olmadığı söylenemez. Latin Amerika’da bu gelenek kısmen var; Arap dünyasındansa söz etmiyorum. Demek ki, öncelikle bir “sömürülenler” meselesi var, bu mesele dünya çapında ve Batılı sosyalizmin Avrupa merkezli deneyimi bunu sonlandıramadı.

İkinci olarak, sendikaların, partilerin, ama asıl önemlisi işçi sınıfı ya da ulus gibi büyük mefhumların krizi var. Ve bu krizin sorgulaması hep sağa doğru oldu. *İmparatorluk*’un farkı, tam tersine, sol bir söyleme dayanıyor olması. Çünkü “tamamen dönüşen işçi sınıfı” kavramı, her ne kadar “çokluk”la karışıyor olsa da, kendi varlığını sürdürüyor.

Bizim söylediğimiz şu: İşçi sınıfı bugün asli itici güç değil, çünkü aynı şekilde, hatta bazen daha çok, sömürülen bir üretici güçler bütünüün parçası.

“İmparatorluk”, proje olarak Marx’ın “Kapital”ine benzetilebilir. “Manifesto”, devrimci bir özne önerebilen bir metindir. “Çokluk” da böyle bir çalışma.

Bu sömürülen diğer üretici güçler hangileri?

Negri: Bilgi ve bilgisayar devrimine bağlı olarak gayrimaddi emek alanında bulunanlar. Bunlar entelektüel ve gayrimaddi ürünler üreten insanlar. Ayrıca, çiftçiler var.

Hardt: Bilgisayar ve ona bağlı olarak oluşan ağlardaki teknolojik evrim çok önemli bir rol oynuyor. Sömürülenleri “endüstriyel işçi sınıfı”yla sınırlayabilir miyiz? Diğer emek güçlerinden de söz etmemiz gerekiyor. Dolayısıyla da oluşmakta olan ve “çokluk” adını verdiğimiz yeni özneyi tanımlama cesaretini gösterdik. Çokluk, üretken emeğin bütünüünü kapsıyor ve birçok toplumsal katmanı katediyor, fabrikalar da dahil.

Emek dünyasındaki dönüşümlerden söz ederken sadece olumlu yanlara değiniyorsunuz. Bu “mümkün olan başka dünya” şu anda potansiyel olarak mevcut mu?

Hardt: Marx’ın dediği gibi, çözümün anahtarına sahip değilseniz, soruyu da soramazsınız. Eğer “çokluk” tahayyül edilebiliyorsa, bu, devrimin araçları varolduğu içindir.

Negri: İşçi sınıfı tarihinde, en az dört modele gönderme yapılır: 19. yüzyılın ortalarına kadar, kırsal alanlardan kentlere doğru hareket eden proleter pleb; ideolojinin ve umudun üreticisi, kalifiye profesyonel işçi; sonraysa, Taylorizmle kiteselleşen işçi. Bugün, bir başka toplumsal üretici fonksiyon ve bir başka tip işçi ortaya çıktı: Bilgisayarın başında çalışan kişi. Bu durum, üretici kavramını genişletmeyi ve ayrıca üretim araçlarını yeniden ele geçirmeyi varsayıyor. Beyin temel araç haline gelince, üretim araçları ve

üretici güçler ayrımı kalmıyor ve bu devrimci bir potansiyel. Bu evrim karşısında, sermaye de pasif değil. İşçi sınıfının dönüşümü ve üretken çokluk temelinde egemenlik projesini yeniden inşa ediyor. Biz, öncelikle, emeğin örgütlenmesinin değiştiğini söylüyoruz ve bu koşullarda devrim önermenin ne anlama geldiğini sorguluyoruz. Bütün yeniden biçimlenme kapasitesine rağmen, kapitalizm bugün savaşa ve sürekli olağanüstü hale mahkûm.

Değerlendirme yönteminizde sanki “Aydınlanma” önemli bir yer tutuyor...

Hardt: Modernitenin sonlarında, başlangıcındaki meselelerin tekrarına tanık oluyoruz, örneğin, savaş konusunda. Modernite, egemenlik ve savaş meselesiyle ve Hobbes’la, Descartes’la başladı. İçinde bulunduğumuz modernitenin krizi, gezegen ölçeğinde bir içsavaşa eşlik ediyor. Nasıl ki Fransız devrimi antik demokrasi fikrini benimseyip yerleştiremezdiyse, biz de modern ulusal demokrasi kavramını tekrardan alıp dünyaya öneremeyiz. Demokratik bir Dünya Devleti yaratmak istemenin bir mânâsı yok. Bu, Fransız devrimcilerinin ulusal bir site yaratmak istediklerini söylemelerine benzer. Babeuf’ü tekrar etmek ya da Atina’yı yeniden kurmak değil söz konusu olan, amaç demokrasiyi yeniden icat etmek.

Negri: 18. yüzyıla dönüş, Foucault’nun da meselesiydi. İktidar nedir? Tıpkı Descartes gibi Foucault da fark ettirmeden hakikaten çok önemli adımlar attı. Sadece kurtuluş teorisini değil, özgürlük teorisini de yeniden icat etti. Foucault, ve aynı zamanda son dönem Althusser, o da öznelikten ve arzudan söz etmeye başlamıştı. Ve son âna kadar komünist olduğunu söylüyordu. Ölümünden altı ay evvel, bir sohbet sırasında ona sormuştum, “*evet, komünistim, çünkü bu söylediklerim de komünist*” demişti.

Çokluk komünist mi?

Negri: Elbette! Marx söz etmeye başladığında işçi sınıfı komünist miydi? Bütün dünya üzerinde yüz bin kişi kadar değil miydi? Bizim sözünü ettiğimiz çokluk, daha şimdiden nicel olarak çok daha geniş. İşçi sınıfı komünistti, ama başka şeylerdi de. Almanya’da, 1933 ve ‘45 arasında, başka bir şeydi; İtalya’da 1940’lı yıllarda, Fransa’da çeşitli dönemlerde başka şey oldu. ABD’de hiçbir zaman komünist olmadı. Bu bir irade ve istek meselesi değil, komünist potansiyellerin neler olduğunu anlama meselesi. Ve benim bakış açım göre, çokluğun komünist potansiyelleri, Marx’ın teorisini yaptığı dönemdeki işçi sınıfının komünist potansiyellerinden son derece daha fazla.

Hardt: Kitapta komünizmden çok fazla söz edilmiyor ama, komünizmin bütün temaları işleniyor, işbölümünün eleştirisi, özel mülkiyetin eleştirisi, yeni bir emek özneliği önerisi... Bir komünist önerinin ve tahlilin bütün unsurları var. İşçi sınıfının en önemli teorik ve pratik anahtarlarından biri, bir sınıfı sınıf haline getiren sınıf bilinci.

Çokluk, kendinin bilincinde mi?

Negri: Bu önemli bir mesele. Eski komünist kavrayış, işçi sınıfının maddi çıkarlarının onu politikleştirdiği önermesinde bulunuyor. Bilinç, işçi sınıfının maddi şartlarıyla onun politik açılımı arasında bir bağ. Ve bu bilinç dışarıya taşınmıştı. Parti ve öncüler ona rehberlik ediyordu. Bugün bu süreç hiç kuşkusuz kendi kendine örgütlenebilir. Kendi kendine örgütlenmek diyorum, çünkü bu spontane, kendiliğinden bir süreç değil. Ama bu süreçte, maddi koşullar düzeyinden siyasal ifadeye geçişi sağlayacak bir dışarı yok, öncü yok. Oto-örgütlenme konusunu karikatürize etme tehlikesine düşmemek lâzım. Bu –billhassa anarşist– fikir çerçevesinde çok geniş bir literatür mevcut. Bu, sosyalizmin tarih öncesinin bir parçası olduğu gibi, ekoloji gibi büyük hareketlerin de parçası.

Posia

birartibir.org
Yeni Bir Devrimci Özne İçin
Antonio Negri (1933-2023)
Express, sayı 46, Şubat 2005

<https://birartibir.org/yeni-bir-devrimci-ozne-icin/>
Derleyen: Siren İdemen

edu.wll.im